

Historisch denken

Nieuw handboek geschiedtheorie voor de lerarenopleidingen

Joke Noordstrand
is hoofdredacteur
van Kleio

Op de Hogeschool van Amsterdam vond in mei de feestelijke presentatie plaats van een nieuw handboek voor de lerarenopleidingen geschiedenis. Eindredacteur Dick van Straaten overhandigde hierbij het eerste exemplaar van *Historisch denken*. Een basisboek voor de vakdocent aan oud Kleio-redacteur Ed Jonker, hoogleraar geschiedenis en grondslagen van de geschiedbeoefening aan de Universiteit Utrecht.

Een van de redenen voor de auteurs om dit basisboek te schrijven was dat de stapels syllabi die de studenten momenteel aan de verschillende opleidingen gebruiken geen handzaam overzicht van de theorie van geschiedenis bieden.

Een ander probleem is dat veel geschiedtheoretische handboeken te abstract en te encyclopedisch zijn voor studenten aan de lerarenopleidingen. *Historisch denken* is een praktisch, leesbaar boek waarin de grondslagen van historisch denken op een oriënterend niveau worden beschreven. Concreet sluit het aan bij Domein 1 (conceptuele principes) en Domein 3 (historisch redeneren) van de 'Kennisbasis geschiedenis voor de Lerarenopleiding voortgezet onderwijs (2010)'.

Geprobeerd is om een geschiedtheoretisch kader te schetsen, dat studenten en docenten geschiedenis bij de voorbereiding van lessen

over historisch denken kunnen gebruiken. Via het aloude principe van verzamelen en ordenen van historische gegevens komt de student uiteindelijk tot verklaring en beeldvorming.

Intellectuele gymnastiek

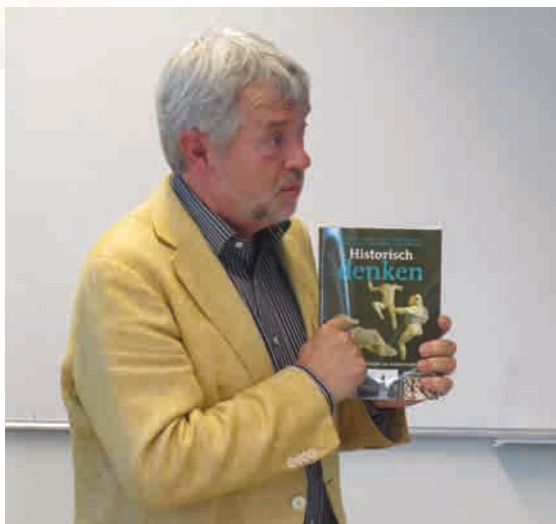
Ed Jonker nam niet alleen het boek in ontvangst, maar had het ook intensief meegelezen en deelde zijn bevindingen met de geïnteresseerde toehoorders. Hij maakte van de gelegenheid gebruik om het gebrek aan interesse van historici voor geschiedfilosofie en geschiedtheorie aan de kaak te stellen. Deze vakgebieden hebben een slechte naam in de geschiedwetenschap. Ernst Kossmann sprak indertijd van een soort intellectuele gymnastiek: nuttige spieroefeningen, maar vervelend en saai. Pieter Geyl vond dat het maar poespas in de hoofden van studenten gaf. Veel historici beschouwen filosofie als een abstracte, universalistische en logisch dwingende theorie die moeilijk toepasbaar is op het grillige verloop van de geschiedenis. Ze noemen filosofie 'a-historisch', waarmee ze eigenlijk *antihistorisch* bedoelen. Dat historisme en hermeneutiek zelf een filosofie meebrengen en een epistemologische positie en procedure veronderstellen, wordt dan meestal vergeten.

Toch hebben ook de *hardcore*, *diehard* historici volgens Jonker een slecht geweten: er moet wel iets aan wetenschapstheorie gedaan worden. Meestal doen ze dat dan in hun afscheidsredes, dat wil zeggen: te laat. In het werkelijke leven van de academische historische opleidingen moet het zich liefst beperken tot een apart hoekje, bevolkt door één of twee eigenaardige specialisten, die één, maximaal twee modules historiografie en theorie geven.

Handboeken

Voor dergelijke cursussen bestaan aparte handboeken. Die zijn volgens Jonker niet altijd geweldig, omdat ze ofwel meteen beginnen met het problematiseren van een wetenschapsbeeld dat de studenten nog niet kennen ofwel een mengvorm zijn van een algemene

Ed Jonker (linkerpagina) deelde zijn bevindingen met de toehoorders, waaronder de auteurs van het boek (rechterpagina).

Historisch denken

BASISBOEK VOOR DE VAKDOCENT

inleiding en het specialisme van de auteur. In Nederland zijn we nog goed af met auteurs als Chris Lorenz, Harry Jansen, Michiel Leezenberg en Gerard de Vries. Hun boeken zijn vaak een mengvorm tussen algemene wetenschapsleer en een meer praktische historiografie. De kennistheoretische posities worden wel systematisch geanalyseerd, maar meestal in een chronologische volgorde. Deze boeken hebben vaak een historiserend raamwerk, al zijn ze binnen dat raamwerk nog behoorlijk abstract.

Tegenwoordig is de trend om kennistheoretische opvattingen uit de wetenschapsfilosofie aan de hand van concrete problemen uit de onderzoekspraktijk te beschrijven. Een groot voordeel hiervan is de toegankelijkheid: van een simpel voorbeeld wordt toegewerkt naar complexe materie. Nadeel is dat het vogelvluchtperspectief - het zicht op de algemene academische ontwikkeling - verdwijnt.

Keuzes maken

Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat Jonker een basisboek over Historisch Denken voor (beginnende) vakdocenten toejuicht. Het is volgens hem een praktisch en lezenswaardig boek, waar meer in staat dan op het eerste gezicht gedacht. Naast lof is er ook kritiek. Er is gekozen voor 'verzamelen, ordenen, verklaren en beeldvormen', maar een theoretische verantwoording van die keuze ontbreekt. Het boek had wat Jonker betreft nog meer theorie mogen bevatten. Grondige kennis van bijvoorbeeld het deconstructivisme of postmodernisme kan handig zijn, al was het maar omdat je dan op een verjaardagspartijtje kunt uitleggen waarom je dergelijke benaderingen afwijst. Juist in debatten over waarheid en objectiviteit moeten historici beter geschoold worden. Genoeg stof dus om in een herdruk te overwegen.

Volgens Van Straaten is de keuze voor 'verzamelen, ordenen, verklaren en beeldvormen' zuiver pragmatisch: deze redeneerwijzen staan in de 'kennisbasis voor geschiedenisleraren', die de aanleiding was om dit boek te schrijven. Daarnaast sluiten ze aan bij een lang bestaande praktijk in het geschiedenisonderwijs, al is het voor het eerst dat de redeneerwijzen expliciet in verband worden gebracht met problemen die voortvloeien uit het tijdsverschil tussen heden en verleden.

Van Straaten benadrukt dat het boek is geschreven voor tweedegraads geschiedenisleraren en niet voor masterstudenten geschiedenis. Dat er het nodige *niet* in voorkomt, is daarom een bewuste keuze. Toch staat er genoeg in om leraren te wapenen tegen postmodernistische aanvallen op het nut van geschiedenis. ■

Dick van Straaten (red.), Rien Claassen, Frans Groot, Arno Raven, Arie Wilschut, *Historisch Denken, Basisboek voor de vakdocent* (Van Gorcum: Zwolle, 2012) 216 pag., prijs € 29,95

